

ПОЛИТИЧЕСКИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ В ПРОЦЕСА НА ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО ИМ КЪМ ЕС

Галя Манчева*, Елена Симеонова**

Увод

След 15 години на усилен преговори, държавите от Западните Балкани най-накрая бяха обявени за потенциални кандидати за присъединяване към ЕС. Това се случи на 6 февруари 2018 г., когато Европейската комисия прие Стратегия за Западните Балкани. На срещата на върха ЕС – Западни Балкани (17 май 2018 г.) се очакваше Съюзът отново да потвърди, че за въпросните страни все още съществува възможност за присъединяване.

В чий интерес е разширяването на ЕС? От една страна, това са държавите от Западните Балкани, които се стремят към икономически растеж и които разглеждат присъединяването към ЕС като гаранция за постигането му в дългосрочен план. От друга страна, е желанието на ЕС да стабилизира региона и да разшири своите пазари. От гледната точка на ЕС, Западните Балкани са регион, изпълнен с предизвикателства и конфликти, в който трябва да се положат значителни усилия в посока на неговата стабилизация (Jasna Kausic, 2018). Като отчита всички различия, ЕС е наясно, че е необходим диференциран подход за реформи към отделните държави, които те трябва да извършат, ако искат да се присъединят към съюза. Това предполага нови политически и икономически стратегии, които да отговорят на условията, поставени в ключовите теми от плана за разширяване на ЕС към Западните Балкани: правова държава, стопанско управление, укрепване на демократичните институции и основни права на гражданите. От съществено значение е и така наречената "умора от разширяване" на ЕС, термин, създаден преди години, но който е сега се оказва по-актуален от всякога поради тежките икономически и политическата криза, които преживяват редица държави от ЕС. Тази "умора от разширяване" поставя държавите от региона в риск от "политическа парализа" и безкрайно отлагане на присъединяването им към Съюза (Ferrero, 2015).

* Галя Манчева, доктор по политология, научен сътрудник към Научноизследователски център за парични и икономически изследвания, УНСС, email: g.mancheva@abv.bg

** Елена Симеонова, доцент, доктор по политология, катедра "Политология", УНСС, email: esimeonova@unwe.bg

Всички държави кандидатки и потенциални такива споделят общи предизвикателства, когато става дума за върховенство на закона – липса на прозрачност и доверие. Върховенството на закона е една от темите, предизвикващи особена загриженост за държавите от Западните Балкани. Основна причина за тази загриженост са дълголетните етнически спорове, широко разпространената корупция, бавният преход към демокрация и липса на гражданско общество. Поради тези причини изграждането на правова държава е едно от ключовите условия за присъединяване, заложено в преговорния процес. Следваща по важност тема в отношенията ЕС – Западните Балкани е "сигурност и свързаност" (транспорт и енергетика), засегнати от Европейската комисия през февруари 2018 г. Сигурността е част от дебатите, в рамките на Европейския съвет в периода 2014 г. и 2017 г., естествено прераснала в засилване на сътрудничеството в борбата с тероризма между Европейския съвет и държавите. По отношение на "свързаността" лидерите на Западните Балкани се съгласиха да отворят пазарите, да създадат прозрачни регулаторни мерки и да премахнат бариерите, така че ползите да бъдат управлявани ефективно (Anghel, 2018).

Въпреки че темата се дебатирала повече в анализите на Европейската комисия и на местно ниво във всяка държава, все пак има известен брой изследвания, посветени на перспективите за присъединяване на Западните Балкани към ЕС. В този смисъл, например, Бьорзел твърди, че проблемите на ограничената държавност сериозно са ограничили трансформиращата сила на ЕС спрямо Западните Балкани (Börzel, 2013). Рупник коментира предизвикателството пред ЕС да интегрира нови и оспорвани държави (Rupnik, 2011). Вахудова изследва промените, които ЕС е направил, за да използва по-ефективно своите лостове в Западните Балкани и твърди, че процесът на разширяване продължава да има "демократизиращ ефект", тъй като кандидатите от Западните Балкани, и потенциалните такива, отговарят на стимулите на членството в ЕС: политическите партии променят своите програми, за да ги направят съвместими с европейските изисквания, а правителствата променят своите политики, за да продължат процеса на присъединяване (Vachudova, 2014). Бейкик Хиден и Хиден считат, че европейските перспективи на Западните Балкани са форма на ориентализъм, част от дихотимия между рационалния Запад и нерационалния Ориент (Bakic-Hayden and Hayden, 1992). А Белони подчертава, че въпреки липсата на конфликти от 1999 г. до сега тази "ничия земя" все още е политически нестабилна (Belloni, 2009)

Основна цел на настоящото изследване е чрез прилагане на авторска модификация на известния PEST анализ – т.нар PES(I) анализ, да се оцени политическата, икономическата и социалната среда, както и равнището на

политически риск, който страните от Западните Балкани генерират в стремежа си към присъединяване към ЕС.

Методологични бележки

PEST анализът се използва от инвеститорите за оценка на бизнес средата в дадена държава. Както е известно, той се фокусира върху политическите, икономическите, социалните и технологичните фактори на вътрешната среда на държавата. Използваната за целите на настоящото изследване авторска модификация на PEST анализа – PES(I) анализ включва допълнителни индикатори, които индиректно измерват пазарното въздействие на политическия риск. Допълнителните индикатори в PES(I) са: суверенните кредитни рейтинги, основен лихвен процент и суверенните спредове. По този начин, с помощта на PEST(I) анализ се представя в стилизиран вид политическата, икономическата и социалната среда, както и общата среда на политическия риск в изследваните държави.

Проучването включва Република Албания, Република Сърбия, Република Северна Македония (PCM), Черна гора и Федерация Босна и Херцеговина (ФБиХ). Косово и Хърватия са изключени, защото Косово е с частично международно признание, а Хърватия се присъединява към ЕС през 2013 г.

По отношение на статуса на държавите към ЕС, той е както следва: Албания, Сърбия, Македония и Черна гора имат статут на кандидати. От тях в процес на преговори са Сърбия и Черна Гора. ФБиХ поддава заявление за присъединяване към ЕС през 2016 г. Като "лидери" в присъединителния процес, Европейската комисия определя Сърбия и Черна гора и посоча, че те могат да бъдат в състояние да се присъединят към съюза през 2025 г. (Jasna Kausevic, 2018).

Изследването подлага на проверка две основни хипотези:

18. приоритет в процеса на присъединяване имат политическите пред икономическите критерии;
19. Албания заема водеща позиция сред страните от Западните Балкани в процеса по присъединяване към ЕС и генерира най-ниски равнища на политически риск.

За целите на изследването се използват данни за 10-годишен период, от Световната банка, *Freedom House*, Европейската комисия, доклади на централните банки на държавите, национални статистики, Евростат, ЮНЕСКО, рейтинг на кредитната агенция Fitch. Следва са се подчертае, че рейтингите на кредитните агенции се преобразувани от авторите на студията от буквени символи в числа, за да бъдат сравними с останалите променливи. За изчисляване на суверенния спред за еталон са използвани германските държавни облигации. Поради липсата на държавни облигации на изследваните страни

със сходен матуритет, суверенния спред е изчислен на базата на държавни облигации със 7-годишен и с и 10-годишен матуритет.

Представяне и обосновка на основните променливи на PES (I) анализа

PES(I) анализът е модифициран за първи път от Манчева в дисертационния ѝ труд (Манчева, 2018). Терминът "косвени индикатори за отчитане на пазарното влияние на политическия риск" е представен от Симеонова в монографията ѝ "Политическият риск: анализ, оценка, управление" (Симеонова, 2013) където са изведени пет индикатора.

Включените в настоящия PES(I) анализ фактори, са избрани съобразно целите на изследването и са както следва:

Политически фактори

Форма на управление. Представлява структурата на висшите държавни органи чрез определени отношения с тях и между тях. Формата на управление показва: как се създадени висшите държавни органи, тяхната структура, какви принципи се подкрепят от взаимодействието между тях, как се урегулирани отношенията между върховната власт и обикновените граждани, до каква степен държавните органи гарантират правата и свободите на гражданите.

Политически режим. Това са начините за упражняване на власт и управление и формата на организация на властта. Политическият режим се характеризира с разделение или концентрация на властта, отношенията между законодателната и изпълнителната власт, начина на подбор на политическия персонал и начините за легитимиране на властта. Според класификацията на *Freedom House* видовете политически режими са: консолидирана демокрация, полуконсолидирана демокрация, преходно правителство/хибриден режим, полуконсолидиран авторитарен режим и консолидиран авторитарен режим. Политическият режим е представен посредством т.нар. демократичен рейтинг на агенция *Freedom House*.

Демократичен рейтинг. През 2004 г. *Freedom House* представя *демократичен рейтинг*, който представлява усреднен за всяка страна рейтинг по избрани индикатори. Той има за цел да опрости анализа на общия напредък или влошаване на състоянието на държавите на годишна база. Демократичният рейтинг е представен чрез скала от 1 до 7, като 1 е най-високото ниво на демократичен прогрес, а 7 – най-ниското. На основата на този рейтинг и неговата скала, *Freedom House* определя следните видове политически режими, както следва: консолидирана демокрация (1-2), полу-консолидирана

демокрация (3), преходно правителство/хибриден режим (4), полу-консолидиран авторитарен режим (5) и консолидиран авторитарен режим (6-7). В рамките на Демократичния рейтинг са включени 7 променливи, а именно: национално демократично управление, изборен процеса, гражданско общество, независимост на гражданското общество, медии, местно демократично управление, правосъдна рамка и корупция.

Икономически фактори

Брутен вътрешен продукт (БВП). Той е мярка на пазарната стойност на всички крайни стоки и услуги, произведени за единица време.

Брутен вътрешен продукт на глава от населението (БВП на глава от населението). Това е мярка за производителността на страната отнесена към броя на населението. Изчислява се като БВП се раздели на броя жители. БВП на глава от населението не отчита разликите в потребителските кошници и нивата на инфлация в различните страни. По тази причина изследването се базира на БВП на глава от населението по паритета на покупателната способност (ППС), тъй адекватно отчита разликите в стандарта на живот между народите.

Режим на валутния курс. Това е рамката, при която цената на едната валута се определя чрез цената на друга валута.

Съществуват три типа режими на валутни курсове:

А) Фиксирани валутни курсове

Системата на фиксиран валутен курс е система при която месната валута е фиксирана по закон или с регулация за чуждестранна валута – т. нар. валута котва. Основни валутни котви, са доларът и еврото.

Б) Управлявано променлив валутен режим

Управлявано променливият валутен режим е режим при който централната банка да се намесва регулярно на валутните пазари. С такова действие се променя посоката на движение на валутата, което подсилва платежния баланс в прекалено нестабилни периоди.

С) Свободно променлив валутни курсове

Ако валутата е свободно променлива, нейният курс се определя изцяло от търсенето и предлагането на валутния пазар.

Социални фактори

Прираст на населението. Той включва промяната в населението за даден период, като се отчита разликата между раждаемостта и смъртността.

Възрастова структура. Това е разпределението на населението по възраст, пол и възрастова група. Възрастовата структура на населението влияе

върху основните социално-икономически проблеми на страната. Тя може да се използва и за предсказване на потенциални политически проблеми.

Образователна структура. Образователната структура на населението е един от най-важните елементи, определящи потенциала за развитие на дадена страна. Тъй като структурата на образователните системи се различава в различните страни, за целите на изследването е използвана Международната стандартна класификация на образованието (ISCED), която представлява рамка за събиране, изготвяне и представяне на статистически данни и показатели за образованието на регионално, национално и международно равнище.

Косвени показатели за пазарно влияние на политическия риск

Суверенният кредитен рейтинг е показател за потенциалния риск за изпълнение на кредитни задължения, свързан с дадена емисия облигации или на определен емитент. Той представя по опростен начин оценка на способността на емитента да посрещне изплащането на главницата и лихвата в съответствие с условията на договора. Суверенните кредитни рейтинги се присъждат на държавите и дават информация за общата кредитоспособност на дадена страна или чуждо правителство, като оценяват политическата и икономическа стабилност на държавата. Изготвят се на база оценка на общите икономически условия на държавата, която включва обема на чуждестранните, публичните и частни инвестиции, прозрачността на капиталовия пазар и резервите в чуждестранна валута. Много често тези рейтинги служат за предварителна информация на стопанските субекти, преди те да се насочат към конкретни дружества, предприятия и класове ценни книжа на определена държава. Стопанските субекти разчитат на суверенните рейтинги, за да определят общата инвестиционна атмосфера в дадена страна (Alper, 2013).

Облигационни емисии в четирите най-високи категории (AAA, AA, A и BBB) са определени като облигации с инвестиционен рейтинг. Такива, които носят рейтинг под четирите най-високи категории, се сочат като неинвестиционен клас или спекулативни облигации. Последните са наричани още високодоходни или рискови облигации. По този начин пазарът на облигации може да бъде разделен на два сектора: инвестиционен клас и неинвестиционния клас.

Основен лихвен процент. Основният лихвен процент е процентът, който се обявява от централната банка на всяка държава. Той задава лихвените проценти на банките за кредитиране и цената на кредита за кредитополучателите. Основният лихвен процент определя изпълнението на други макроикономически индикатори.

Суверенен спред. Суверенният спред е разликата между доходността на държавните облигации в развита държава, приета за еталон (например САЩ, Германия), и държавните облигации със същия падеж на държавата, която се анализира, деноминирани във валутата на развитата страна (Janus et al, 2013). Суверенните спредове се използват от Бекърд и колектив в техни проучвания между 2012 и 2016 г., посветени на оценката на политическия риск (Beckaert et al, 2014; Beckaert et al, 2015). Кларк и Касиматис считат, че кредитните спредове на държавните кредити са макропроменлива с обяснителна и прогнозна сила на бъдещото търсене (Clark, Kassimatis, 2015). Фактът дава аргумента на Манчева да добави суверенните спредове като категория в косвените индикатори за пазарно влияние на политическия риск.

Прилагане на PES(I) анализа върху държавите от Западните Балкани и интерпретация на данните

В този раздел избраните фактори от PES(I) анализа се прилагат върху данните за всяка държава, като получените резултати се подлагат на интерпретация.

Анализ на държавите от Западните балкани по политически фактори

Политическите фактори, използвани в настоящия анализ са: форма на държавно управление, политическа система, класификация на режима и равнище на демократизация. Според направената оценка всички държави от Западните Балкани принадлежат към една и съща форма на държавно управление – парламентарна република, а по отношение на политическата система – към демокрациите. В този смисъл, министър-председателят е ръководител на правителството в многопартийна система.

Сред всички страни от Западните Балкани, Република Албания последна осъществява преход от тоталитарен комунистически режим към демокрация. В страната има две основни партии – Социалистическа партия на Албания (СП) и Демократическа партия на Албания (ПД), както и редица помалки партии. Проведените последни парламентарни избори през февруари 2017 г. са спечелени от социалистическата партия.

В управляващата коалиция на БиХ участват Партията на демократичното действие (ПДД), Хърватския демократичен съюз (ХДЗ), Алиансът за по-добро бъдеще на Босна (АББ) и Сръбската демократическа партия (СДП). За БиХ вестник "Гардиан" казва: "От края на войната политическата лоялност традиционно се основава на етническа идентичност, което резултира в сложна институционална организация". До голяма степен политическите

трудности, с които се сблъсква БиХ, произтичат от факта, че в държавата няма избиращия закон до 2001 г. До тогава нарочен законопроект определя четиригодишен мандат за държавния глава и държавното управление на ниво ентитет. Едва на 9 септември 2001 г. е приет и обнародван първият избиращия закон. Федерацията БиХ има редица партии, които нямат достатъчна електорална подкрепа и не могат да формират самостоятелно управление. Всяка етническа общност обаче има своя доминираща политическа партия. По тази причина се формират коалиционни правителства.

Управляващата политическа партия в Черна гора, Демократическата партия на социалистите на Черна гора (ДПС), идва на власт след въвеждането на многопартийната система през 1990 г. и до този момент не е била сменяна от друга политическа партия. В този смисъл политическа система на Черна гора се счита за единствена по рода си в Европа (Kovačević, 2014).

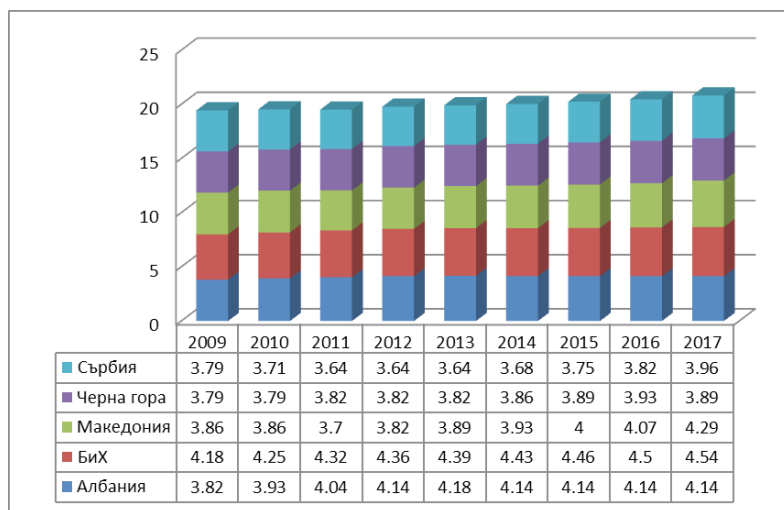
Настоящият кабинет на Република Северна Македония, формиран след парламентарните избори от декември 2016 г., също е коалиционен, формиран от Социалдемократическия съюз на Македония, Демократичния съюз за интеграция, Нова социалдемократическа партия, Либералнодемократическа партия, Алианс за албанците, Партия за пълна еманципация на ромите в Македония и Партия за движение на турците в Македония.

Република Сърбия също е представена от коалиционно правителство, формирано след парламентарните избори през 2016 г. и включващо Сръбска прогресивна партия (СПП), Социалдемократическа партия на Сърбия (СПС), Партия на обединените пенсионери на Сърбия (ПОПС), Нова Сърбия (НС), Сръбско движение за обновление (СДО), Движение на социалистите (ДС), Движение за укрепване на Сърбия (ДУС), Независима демократична партия на Сърбия (НДП) и Сръбска народна партия (СНП).

Съгласно класификацията на Freedom House, изведена въз основа на демократичния рейтинг, държавните управления в страните от Западните Балкани са от следните типове (фигура 1):

(а) преходно правителство или хибриден режим в Република Албания, ФБиХ и Македония.

(б) полуконсолидирани демокрации в Черна гора и Република Сърбия.

Източник: Freedom House

Фиг. 1. Равнище на демократизация (2009 – 2017)

Както се вижда от фигура 1 демократичният рейтинг на Сърбия се понижава за четвърта поредна година, което застрашава статута ѝ на "полуконсолидирана демокрация". Като основна причина за понижението се посочва решението на сръбския президент Александър Вучич, който провъзгласява себе си за президент през 2017 г., докато заема поста министър-председател и определя нов премиер с ограничени правомощия. Подобни маневри накърняват независимостта на държавните институции. Равнището на демократизация е ключов показател в рамките на демократичния рейтинг. За Сърбия той се понижава до 3,75 пункта през 2013 г., но в следствие се покачва отново до 4,25 пункта през 2017 г. Промяната се дължи на факта, че в рамките на 2016 г. управлението на страната се ангажира с необосновано дълго с избори и формиране на правителство. Показателят *независими медиен рейтинг* се увеличава от 3,75 пункта през 2008 г. на 4,5 пункта през 2017 г. Показателят *избирателен процес* намалява от 3,25 до 3,50 пункта на фона на очевидна неравнопоставеност между участниците в изборния процес в полза на управляващите партии и множеството нарушения, допуснати в изборния ден на 24 април 2016 г. Само корупционният показател спада от 4,5 до 4,25 пункта през разглеждания период.

В Черна гора, втората полуконсолидирана демокрация, в рамките на Западните Балкани, също се наблюдава възходяща тенденция на демократичния рейтинг, като той се подобрява от 3,93 през 2016 г. до 3,89 пункта през 2017 г. Общата промяна се дължи главно на показателя *независими медиен*

рейтинг, който се увеличава от 3,75 в началото на периода до 4.5 пункта през 2017 г. Показателят местно демократично управление е вторият растящ, увеличил от 3,25 през 2008 г. на 3,5 пункта през 2017 г. Показателят корупция намалява от 5 на 4,75 пункта през 2017 г.

Република Северна Македония която е класифицирана като хибриден режим, също отчита нарастваща тенденция по всички показатели на демократичния рейтинг на Freedom House. Неговата стойност се подобрява от 4,43 през 2016 г. на 4,36 през 2017 г. Ето какви са тенденциите по отделните показатели, включени в рейтинга:

1) Национално демократично управление – отчита се промяна от 4 на 5 пункта в рамките на периода, подобрявайки се от 5,00 през 2016 г. до 4,75 през 2017 г. като следствие от настъпилата политическа стабилизация след големите политически сътресения в периода 2015 г. – 2016 г. и положителни, макар и ограничени мерки на новото правителство за повече контрол над работата на държавните институции.

2) Независими медии – се подобрява от 5,25 на 5,00 пункта (в рамките на разглеждания период) поради цялостния напредък в медийната среда и решението на новото правителство за прекратяване на правителствената реклама, позволило повече контрол над държавата;

3) Избирателен процес – увеличен от 3.05 на 4.00 (в рамките на разглеждания период);

4) Месно демократично управление – 3,75 до 4,00 (в рамките на разглеждания период);

5) Правосъдна рамка и независимост – от 4.00 до 4.75 (в рамките на разглеждания период);

6) Корупция – 4.25 до 4.75 (в рамките на разглеждания период).

Само показателят гражданско общество остава непроменен в рамките на наблюдавания период.

Федерация Босна и Херцеговина, държава с хибриден политически режим, също отчита подчертана тенденция към подобряване степента на демократичност, съгласно демократичния рейтинг, който от 4,54 през 2016 г. спада до 4,64 през 2017 г., а прогнозните му стойности за 2018 г. са за 4.64 пункта. Показателите на рейтинга, които се отчитат промяна са следните:

1) Изборен процес – намалял от 3,25 до 3,50 заради годините на стагнацията и липса на развитие на избирателното законодателство, особено по отношение на отлаганите във времето съдебни решения (на Европейски съд по правата на човека) за нарушаване на правата на малцинствата и регулиране на избирателните права в един от най-големите градове на страната – Мостар, където от 2008 г. насам не се провеждат избори;

2) Местно демократично управление – намален от 4,75 до 5,00 поради нарастващата дисфункция на местно ниво заради невъзможността, предизвикана от институционална нефункционалност да се предоставят основни услуги на гражданите;

3) Правосъдна рамка и независимост – намален от 4.50 до 4.75, (в рамките на разглеждания период) в резултата от нефункциониращата съдебната система, прекалено сложната институционална структура и широкоразпространения политически натиск за неприлагане на решенията на Конституционния съд;

4) Независими медии – 4.5 до 5.00 (в рамките на разглеждания период);

5) Национално демократично управление – от 5.00 до 6.00 (в рамките на разглеждания период).

6) Корупция – 4.50 до 5.00 (в рамките на разглеждания период).

Република Албания, държава с хибриден режим, е подобрила своето Равнище на демократизация от 4,14 през 2016 г. на 4,11 пункта през 2017 г., благодарение на понижения от 3,75 на 3,50 по показателя избирателен рейтинг. Причината за това е проведената спокойна предизборна кампания, напредък в процеса на преброяване на гласовете и изборния резултат, който не е официално оспорен от нито една от партиите, участващи в изборите. Рейтингите имат нарастваща тенденция са:

1) Национално демократично управление – 4.25 до 4.5 (в рамките на разглеждания период);

2) Независими медии – от 3.75 до 4.25 (в рамките на разглеждания период);

3) Местно демократично управление – 2,75 до 3,50 (в рамките на разглеждания период);

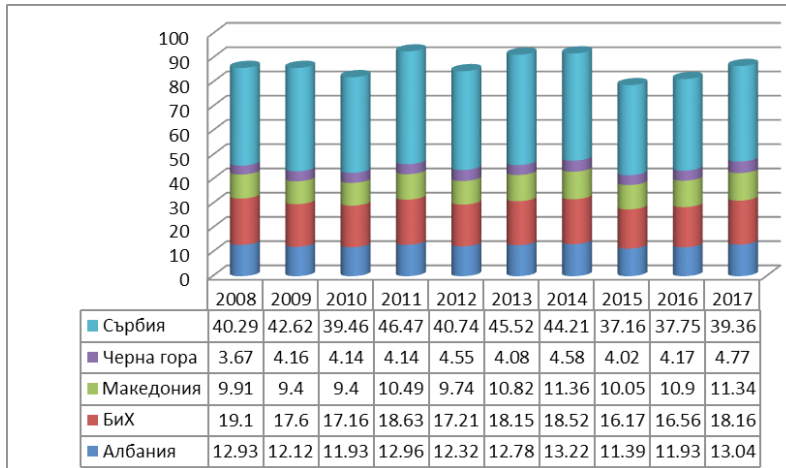
4) Корупция – от 5.00 до 5.25 (в рамките на разглеждания период).

Като цяло, процесите на трансформация на демокрацията в страните от Западните Балкани не показват стабилна тенденция. За повечето от тях, с изключение на Албания, е налице тенденция към намаляваща демократичност. Би могло да се предложи, че до голяма степен политическата нестабилност се дължи на факта, че всички държави от Западните Балкани, с изключение на Албания, се управляват коалиционни правителства с повече от две политически партии.

Анализ на страните от Западните Балкани по икономически фактори

Икономическите фактори, използвани в настоящия анализ са, както следва: *брутен вътрешен продукт, брутен вътрешен продукт на глава от населението и валутен режим*. Според направената оценка, може да се посочи, че

на първо място по БВП е Сърбия като най-голямата икономика сред страните от Западните Балкани (Фигура 2).

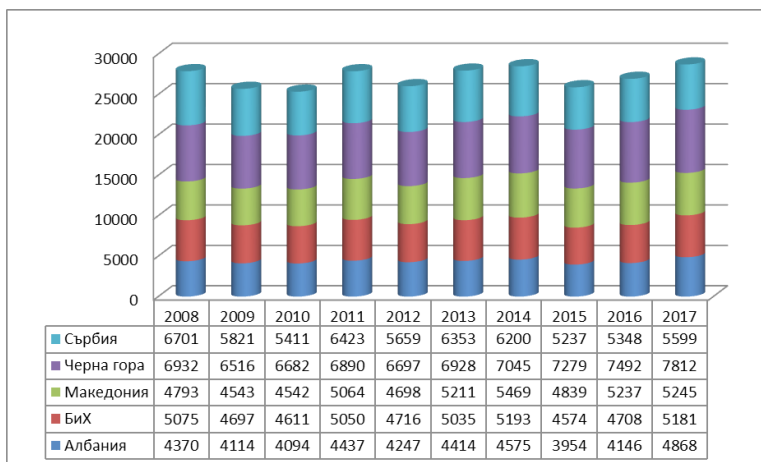
Източник: Евростат

Фиг. 2. Общ БВП (млрд. USD)

Поради факта, че икономиките на тези държави са малки, те почти не са засегнати от Световната финансова криза през 2008 – 2009 г. и би могло да се предположи, че това е и една от причините, те да поддържат почти постоянен (Албания и БиХ) или с тенденция към увеличение (Македония и Черна гора) БВП (Фигура 3).

Важно е обаче да се отбележи, че към 2017 г. страната все още не е в състояние да достигне обема на БВП от 49 млрд. долара, отчетен преди Световната икономическа криза през 2008 – 2009 г. Второ място по БВП заема Босна и Херцеговина, следвана от Албания и Македония. Последната страна по БВП е Черна гора.

Безспорен лидер по отношение на БВП на глава от населението (ППС) е Черна гора (Фигура 3). Този показател важен индикатор за икономическата сила на страната, а неговата положителна промяна е свидетелства за икономически напредък. Основните двигатели на растежа на БВП в Черна гора са строителството и туризмът. Втората водеща държава по БВП на глава от населението е Сърбия, където двигателите за промяна са ръстът на частните и публичните инвестиции, двуцифреното нарастване на износа и устойчивият ръст на потреблението. Националната банка на Сърбия счита, че те ще продължат да бъдат причина за икономически растеж на държавата [1]. Албания и Федерация БиХ споделят последното място по показателя БВП на глава от населението.

Източник: Евростат

Фиг. 3. БВП на глава от населението (ППС)

Съгласно валутно-курсните си режими, страните могат да бъдат разделени в три групи: (1) страните с фиксиран валутен курс режими (валутния борд и евровизация); (2) страни с управлявано променлив валутен курс, (3) страни със свободно променлив валутен курс.

(1) държави с режими на фиксиран валутен курс – ФБиХ и Черна гора

ФБиХ прилага фиксирания валутен курс на националната валута, основан на принципите на валутния борд. Той е установен на националната валута, обвързана с евро – конвертируема марка (КМ). Фиксираният обменен курс е определен в Закона на Централната банка на ФБиХ, член 32, който гласи, че "официалният обменен курс за валутата на Босна и Херцеговина е една конвертируема марка за 0.511292 евро, т.е. едно евро възлиза на 1.955830 конвертируеми марки". Обменният курс на КМ не е променят, след като за първи път е определен със закон през 1997 г. (Kamhi and Vivek, 2006; Shirley and Dzenan, 2009).

Обменният режим в Черна гора е Евровизация. Това означава строг валутен режим (фиксиран валутен режим), при който една държава използва валутата на друга държава паралелно или вместо собствената си валута. Този вид режим значително ограничава паричната политика на централната банка на Черна гора.

(2) държави с управлявано променлив курс – Македония и Сърбия;

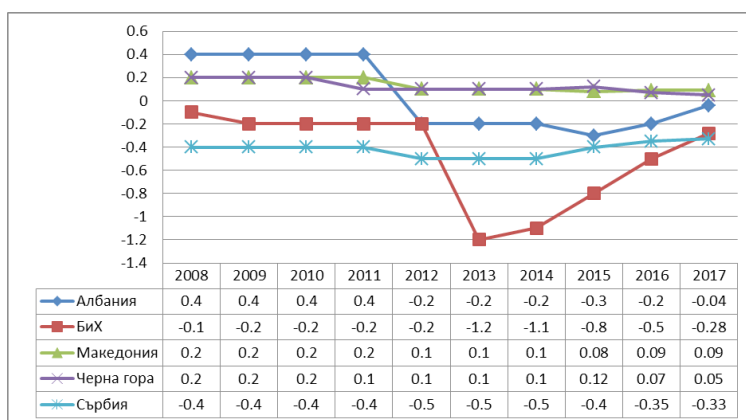
През декември 2008 г. Комитетът по паричната политика на Националната банка на Сърбия приема Меморандум за инфлационно таргетиране в рамките на паричната стратегия. Съгласно стратегията, официалното при-

лагане на режима на инфлационно таргетиране започва да се прилага от 1 януари 2009 г. Периодът от януари 2019 г. до декември 2020 г. Изпълнителният съвет на централната банка на Сърбия определя таргетирана инфлация (с толеранс), измерена като годишна процентна промяна в индекса на потребителските цени на ниво от 3,0%, с толеранс от $\pm 1,5$ процентни пункта. Зададената цел за инфлация повтаря нивата за периода януари 2017 г. – декември 2018 г., които са с 1% по-малко в сравнено с периода декември 2015 година – декември 2016 г., когато са определени нива от 4% с допустимо отклонение $\pm 1,5$ процентни пункта.

През октомври 1995 г., централната банка на Република Македония предприема парична стратегия за таргетиране на номиналния валутен курс – македонската парична единица (денар) срещу германската марка, а от януари 2002 – срещу еврото (Eftimoski, 2018).

(3) държави с свободно променлив валутен курс – Албания

Централната банка на Албания въвежда и поддържа, съгласно закон "За банките в Република Албания" от 2006 г., режим на свободно променлив валутен курс. Съгласно закона и заложената стратегия, стойността на албанската валута албански лек (ALL) спрямо останалите чуждестранни валути се определя свободно на валутния пазар от нейното търсене и предлагане [2]. Режимът на свободно плаващ валутен курс позволява на паричната политика на централната банка на Албания висока гъвкавост за постигане на целите свързани с инфлацията (Mancheva, 2016). От 2018 г. централната банка на Албания определя ценовата стабилност при запазване на нивото на инфлация на потребителските цени на нива от 1.2 %, с толеранс от ± 1 процентни пункта.

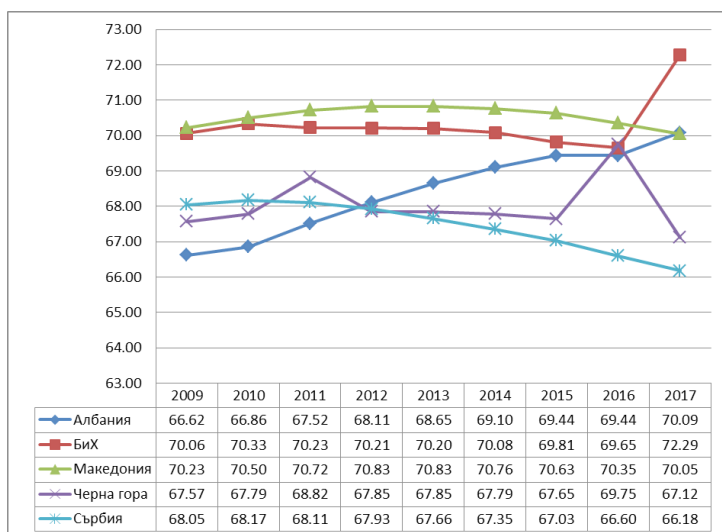
Източник: Световната банка

Фиг. 4. Прираст на населението (%)

Анализ на страните от Западните Балкани по социални фактори

Социалният аспект в рамките на PES(I) анализа се оценява с помощта на факторите "прираст на населението", "възрастова структура" и "образователна структура". Първият показател *прираст на населението* е представен на Фигура 4, съгласно заложения 10 годишен период, но при анализа са взети предвид данни за период от 40 години, считано от 1970 г. Това се налага тъй като в краткосрочен план този показател не е представителен и за да бъде анализиран е необходимо да се разгледа в дългосрочен план.

На базата да анализа на показателя в дългосрочен план, следва да се отбележи, че през периода на социализъм Албания, ФБиХ и Сърбия регистрират положителен и висок прираст на населението, който в края на режима търпи значителен спад за Албания и ФБиХ. При Сърбия положителният прираст се запазва до 2000 г., след което отбелязва рязък спад вследствие на възникналия етническият конфликт, резултат от опитите на албанското население, от автономна област Косово, да я отдели от Република Сърбия, които опити са подпомогнати от бомбардировки от страна на НАТО над Сърбия.

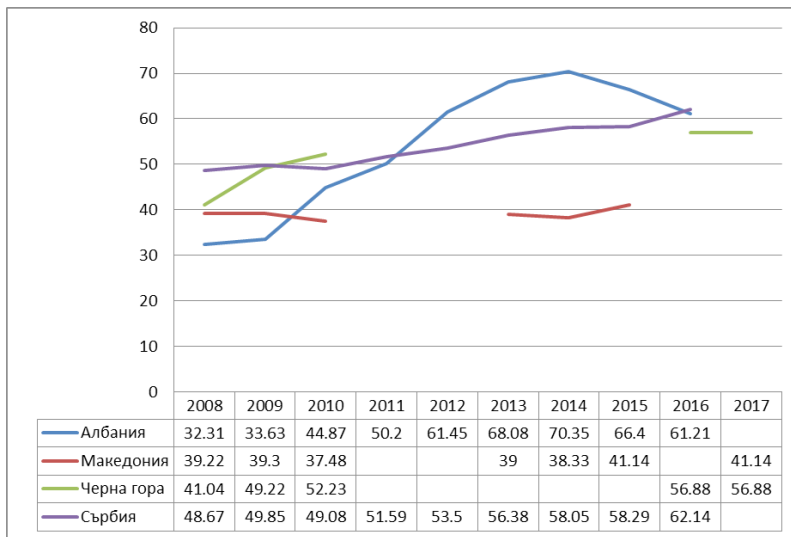
Източник: Statista

Фиг. 5. Възрастова структура (15-64%)

В рамките на 10-годишния период в настоящото изследване, Сърбия запазва постоянен отрицателен прираст. Албания и ФБиХ отбелязват рязък спад през 2012-2013 г., като за Албания той се променя от 0,4 на (-0,2) през 2012 г., а за ФБиХ процентът спада от (-0,2) на (-1,2). В рамките на същия

период ФБиХ успява да възстанови прираста на населението си до стойностите от началото на наблюдавания период, а Албания запазва тенденция на постоянен спад.

Вторият социален показател *възрастова структура* се представя чрез население на възраст между 15 и 64 г. (фигура 5). Обхватът е избран, тъй като представя населението в трудоспособна възраст, което се разглежда като двигател на икономическото развитие. Според този фактор се наблюдава възходяща тенденция за Албания, при която възрастовата структура на населението се подобрява с 4,47%, от 66,32% през 2008 г. до 70,09% през 2017 г., което пък, от своя страна, е предпоставка за увеличаване на работната сила. По отношение на този фактор Македония и ФБиХ отбелязват най-високи стойности, макар и при наличието на лека тенденция към спад. Най-лошо представящата се държава, в рамките на този показател, е Република Сърбия, която в началото на наблюдавания период отбелязва стойност 68.05%, но в края на периода стойността е 66.18%. Черна гора е представена с най-променливия показател, който показва нестабилност по отношение на работната сила.

Източник: ЮНЕСКО

Фиг. 6. Образователна структура (ISCED 5-8)

Последният показател тази категория е *образователна структура* (Фигура 6). Представените данни са в съответствие с Международната стандартизирана класификация на образованието (ISCED). За категоризацията е избрано ниво ISCED 2011:5-8, тъй като включва следните категории: *висше*

образование, бакалавърско или еквивалентно ниво, магистър или еквивалентно ниво, докторска или еквивалентна степен. Както се вижда от Фигура 6, при този показател ФБиХ не е представена, а за останалите държави липсват всички данни.

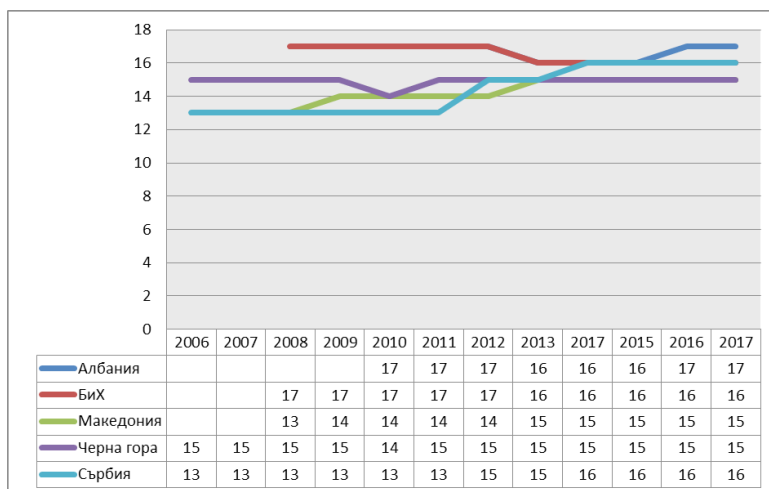
Важно е да се отбележи, че образователната система във ФБиХ притежава някои особености. Федерацията е разделена на 10 ентитета и всеки един от тях има самостоятелно министерство, което отговаря за образованието в конкретния ентитет. Подобна децентрализация на образованието е предпоставка за създаване на латентен национализъм и в този смисъл се счита, че образованието в ФБиХ по-скоро е причина за създаване групи със сходна история език и култура, отколкото предпоставка за национална идентичност.

Най-висок ръст по отношение на ISCED 2011:5-8 индекса се отчита при Република Албания, като той се увеличава с 118,75% през 2014 г. спрямо 2008 г. Тази тенденция може да бъде обяснена с драстично нараствалия брой на частните университети в държавата. За Сърбия се наблюдава плавен възходящ тренд на показателя, който се променя от 48.67 на 62.14, или 14% ръст. За останалите разглеждани държави не се отчита голямо отклонение по отношение на образователната структура. Така бихме могли да кажем, че най-добре представящата се страна в тази категория е Сърбия.

Анализ на страните от Западните Балкани по косвените показатели пазарно влияние на политическия риск

Косвените показатели пазарно влияние на политическия риск, представени от *суверенен кредитен рейтинг, основен лихвен процент и суверенен спред*.

Суверенните кредитни рейтинги са индикаторът, използван за оценка на способността и желанието на правителството да изплати публичния си дълг както на главницата, така и на лихвите навреме, и да предвиди политически рискове. За първи път суверенните кредитни рейтинги са приложени към страните от Западните Балкани през 2006 г. (фигура 7).

Източник: Fitch Ratings

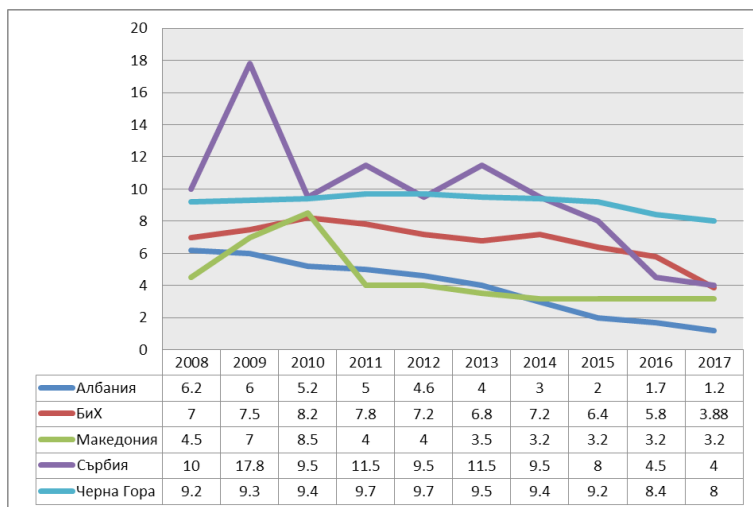
Фиг. 7. Суверенни кредитни рейтинги

Първият предоставен рейтинг принадлежи на Сърбия и Черна гора, когато агенция "Fitch" ги оценява с рейтинг съответно ВВ- и ВВ+. Полученият статус ги поставя в спекулативен инвестиционен клас, който включва рейтинги от ВВ+ до DDD. Последната оценена държава, в хронологичен ред, от агенция Fitch е Албания. Тя получава за първи път кредитен рейтинг през 2010 г. Присъдена и е оценка В+, което също я поставя в спекулативен инвестиционен клас. Най-високата оценка получава Черна гора – ВВ+ през 2007 г., но нейният рейтинг спада до В+ в края на наблюдавания период. Основните причини за това са фискални рискове, свързани с проект за строежа на магистрала в държавата и допълнително фискално влошаване поради увеличаване на текущите разходи и ерозия на външните буфери на страната, поради постоянно високите външни дисбаланси.

Казано в обобщение, всички държави от Западните Балкани попадат в неинвестиционен клас с рейтинги вариращи между В и ВВ+. Тези рейтинги представят Западните Балкани като държави с ниска способност да плащат държавни дългове, следователно са генератор на по-високи нива на политически риск. Политическият риск по този показател може да бъде посочен като висок, но постоянен.

Основният лихвен процент е вторият фактор от косвените показатели за пазарно влияние на политическия риск. По отношение на държавите от Западните Балкани той е най-надеждният показател по отношение на равнищата на политически риск генериран от държавите в този регион (фигура

8). Според анализа му най-чувствителни са основните лихвени проценти на Сърбия и Македония, особено в периода 2008 – 2009 г. Следователно, от всички разглеждани държави, именно те са най-пряко засегнати от Световната икономическа криза през този период, предвид обстоятелството, че до 1990 г. икономиката на Бивша Югославия е най-голямата и силна икономика от региона.

Източник: www.bankofalbania.org, www.cbbh.ba, www.nbrm.mk, www.nbs.rs, www.cb-cg.org

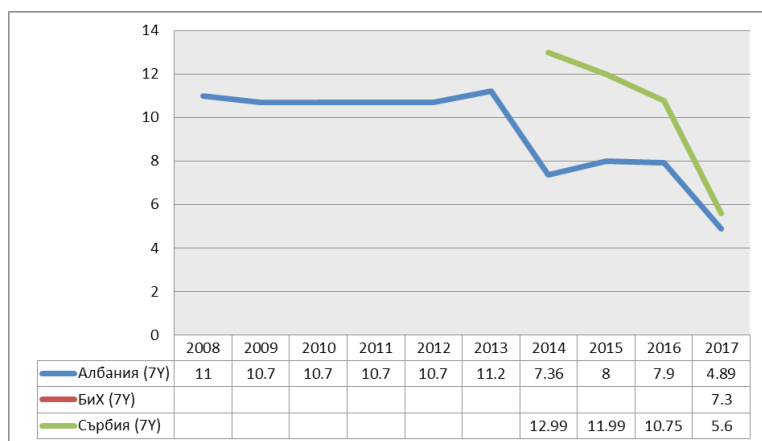
Фиг. 8. Основен лихвен процент

Специален интерес представлява основният лихвен процент в Албания, предвид ниските му стойности. През 2008 г. неговите стойности са 6,2%, а през 2017 г. достигат 1,2% г. Фактът, подчертава ясно усилията на правителство на Албания в посока на присъединяване на държавата към ЕС и ефективно управление на публичните финанси.

Като цяло, държавите от Западните Балкани имат тенденция към намаляване на основните лихвените проценти, което повишава ефективността на паричната политика, като по този начин допринася за по-добър контрол на дългосрочните лихвени проценти в тези икономики. Наред с това състоянието на този индикатор свидетелства и за тенденция към по-ниски равнища на политически риск в страните от региона. Но можем да подчертаем, че към 2017 г. Албания е държавата поддържаща най-нисък основен лихвен процент – 1,2%, което я прави лидер по отношение на този показател. На

следващо място застават Македония и Сърбия с 3,2% и 4%. Последното място заема Черна гора – с основен лихвен процент от 8%.

Суверенните спредове са третият фактор в рамките на този показател. Те представляват разликата между доходността на държавните облигации в развита страна и държавни облигации със същия матуритет на страната, който се анализира, деноминирани във валутата на развитата страната. В настоящото изследване като еталон се използват германските държавни облигации. Проблем, пред който е изправено изследването, по отношение на този индикатор, е недостигът на данни – разглежданите държави не емитират облигации с еднакъв матуритет поради незрялостта на финансовите си пазари. За това, за целите на анализа се използват държавни облигации с 7- и 10-годишен матуритет. Черна гора не фигурира при анализа на този индикатор, защото не е емитент на облигации с разглежданите матуритети. По тази причина, този индикатор не може да бъде счетен за представителен, а по-скоро има спомагателен характер при анализа на равнището на политическия риск.

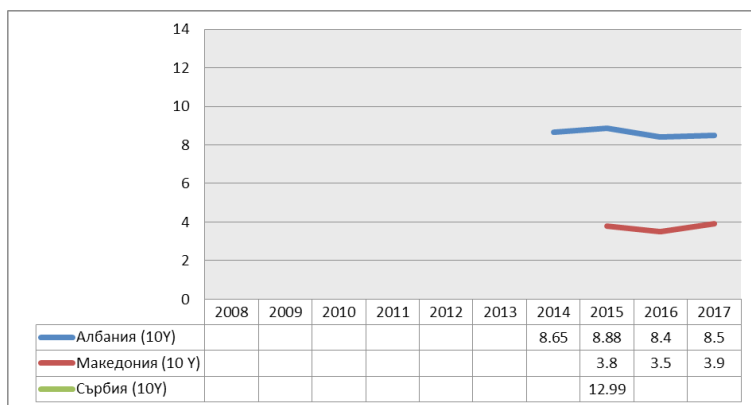
Източник: www.bankofalbania.org, www.cbbh.ba, www.nbrm.mk, www.nbs.rs, www.cb-cg.org

Фиг. 9. Суверенни спредове (7Y)

По отношение на 7-годишните суверенни спредове са представени държавите Албания, БиХ и Сърбия, като единствено Албания емитира облигации с посочения матуритет през целия разглеждан период, а наред с това бележи и подчертан спад: от 11 базисни пункта за 2008 г. на 4,89 базисни пункта през 2017 г. Сърбия, макар и представена в по-кратък период от 2014 до 2017 г., също отчита спад по този индикатор, съответно от 12,9 до 5,6 базисни пункта. По отношение на 7-годишните облигации ФБиХ е издала

само през 2017 г, които отнесени към германския еталон възлизат на 7,3 базисни пункта.

По отношение на 10-годишните суверенни спредове са представени държавите Албания, Македония и Сърбия. Суверенният спред на Македония заема най-ниски стойности, но без изразена тенденция. Стойностите на суверенния спред на Албания са по-високи и също без изразена тенденция. Сърбия е представена само през 2015 г. със стойност на суверенния спред 12,99 базисни пункта.

Източник: www.bankofalbania.org, www.cbbh.ba, www.nbrm.mk, www.nbs.rs, www.cb-cg.org

Фиг. 10. Суверенни спредове (7У)

Обобщено, по отношение на суверенните спредове, най-добре се представя Република Албания, емитираща както 7-годишни, така и 10-годишни държавни облигации почти през целия разглеждан период. Между матуриранията на двата суверенни спреда, 7-годишният спред се счита за по-чувствителен и по-представителен при анализ състоянието на дълговите инструменти на дадена държава. Нещо повече, тенденцията към спад при този индикатор за Албания е сигнал за по-ниски равнища на политически риск в сравнение с този в останалите държави от региона.

Заклучение

Държавите от Западните Балкани, в исторически план, преминават през динамични и трудни периоди – периоди на войни, периоди на съюзи. Те извървяват дълъг път на трансформация от един политически режим в друг, за промяна на икономическата ориентация прочее. Сега, насочили поглед към ЕС, те са изправени пред нови предизвикателства и хоризонти. Присъеди-

няването им към Съюза има колкото ползи, толкова и недостатъци. Прилагането на достиженията на правото на ЕС поддържа тяхната трансформация от авторитарни режими с контролирани от държавата икономики в либерални демокрации с пазарна икономика, но в същото време държавите са изправени пред сериозни затруднения при реструктурирането на икономически и политически си институции, за да се справят с условия за членство в ЕС (Kaleshi, 2016).

В рамките на настоящото изследване, посредством възможностите на PES(I) и изследвахме политическата, икономическата, социалната и рисковата среда на Западните Балкани. Политическите фактори, представят "водещите" Сърбия и Черна гора като държави, които не само не подобряват политическата си обстановка, но дори я влошават. Доказателства могат да бъдат взети от тяхното управление – коалиционни правителства и влошаване на стойностите на равнището на демократизация. Единствената държава от региона, която не се управлява от коалиционно правителство и има подобряване на равнището на демократизация е Албания. По отношение на икономическите фактори, Черна гора и Сърбия са безспорни лидери, както по БВП, така и по БВП на глава от населението. Но свободно плаващият валутен курс заложен в Албания показва сериозна амбиция за икономически напредък. Въз основа на социалния фактор не може да се изведе водеща страна, чийто напредък да заслужава особено внимание. Косвените индикатори за пазарно влияние на политическия риск отново посочват Албания като предоставяща най-добра перспективата по отношение на равнищата на политически риск в сравнение с останалите държави от региона. Макар процесът на преговори за членство на страната в ЕС все още да не е започнал, усилията, които се полагат в тази посока, може да бъде видян по отношение на всичките фактори в рамките на PES(I) анализа. Като основни генератори на настоящите равнища на политическия риск във всички държави от Западните Балкани са корупцията и непотизмът, произтичащи от авторитарната политическа власт, политическите интереси и политическите ценности. Защото макар съвременното демократично общество и правовата държава да се основават на принципа за автономия на политика и икономика те имат корелации с етическите ценности (Благоева, 2014: 14).

Въз основа на направените заключения, поставените на проверка хипотези, а именно, че: (1) приоритет в процеса на присъединяване имат политическите пред икономическите критерии и (2) Албания заема водеща позиция сред държавите от Западните балкани в процеса по присъединяване към ЕС и генерира най-ниски равнища на политически риск, за доказани. Следва още да се допълни, че Албания е държавата, която последна получава статут на кандидат-член на Европейския съюз, което и предоставя редица преимущества. Това е важен политически сигнал за Албания и нейните

граждани, който показва, че страната преминава към следващата фаза на процеса на европейска интеграция. От икономическа гледна точка статутът на кандидат ще насърчи чуждестранните инвестиции и в резултат ще доведе до създаване на работни места (Mancheva, 2015). В отговор на това Албания разработи национални укази подпомагане на процеса на интеграция в ЕС. Като основен указ е Стратегията за управление на публичните финанси в Албания (2014-2020 г.). Визията на стратегията за реформиране на УПФ е да осигури система за публични финанси, която насърчава прозрачността, отчетността, фискалната дисциплина и ефективността при управлението и използването на публичните ресурси за подобряване на предоставянето на услуги и икономическото развитие. Правителството на Албания подготви проект на Национална стратегия за развитие и интеграция (НСРИ) за периода 2014-2020 г. НРСИ предоставя стратегическата рамка за всички секторни и междусекторни стратегии и е гръбнакът на интегрираната система за планиране – набор от оперативни принципи, за да се гарантира, че планирането, бюджетирането и мониторинга на държавната политика са свързани и работят ефективно. НРСИ ръководи Средносрочната бюджетна програма, както и годишните бюджетни средства, като предоставя цели на политиката, които са включени в инструкциите на Министерството на финансите за подготовка на бюджета от всички министерства и агенции (Mancheva, 2015).

Държавите от Западните Балкани се изправят пред предизвикателството да постигнат сериозна политическа стабилизация по пътят им към присъединяване към ЕС. Наред това Република Албания се очертава като сериозен "конкурент" на досегашните "лидери" Сърбия и Черна Гора, като успява значително да ги изпревари по отношение на политическите фактори и равнищата на политически риск. Но въпреки различията помежду им, страните от Западните Балкани не трябва да се разделят на кандидати от първа, втора или дори трета категория.

Бележки:

[1] Национална банка на Сърбия, Макроикономическо развитие на Сърбия, септември, 2018.

[2] Закон "За банките в Република Албания", 2006 г.

Референции:

Благоева, Б., (2014), Политически интереси, политически ценности, политически традиции, в: Ненева, Д, Основи на политическата социология, ПУ "Паисий Хилендарски", Пловдив, с 1-30.

(Blagoeva, B., 2014, *Politicheski interesi, politicheski zenosti, politicheski tradicii*, v: Naneva, D. *Osnovi na politicheskata soziologia*, PU, Paisiss Hilenfarski", Plovdiv, p. 1-30).

Симеонова, Е., (2013), *Политическият риск: анализ, оценка, управление*, УИ "Св. Климент Охридски, София.

(Simeonova, E. 2013, *Politicheskijat risk: analiz, otsenka, upravlenie*. UI "Sv. Kliment Ohridski", Sofia)

Манчева, Г., (2018), *Влияние на политическия риск върху стойността на валутата*, Дисертация, София.

(Mancheva, G., 2018, *Vlianie na politicheskia risk varhu stoinostta na valutata* (na primera na Germania, Ungaria i Albania, Disertazia, Sofia)

Alper, C.E., Forni, L., Gerard, M. (2013), Pricing of sovereign credit risk: evidence from advanced economies during the financial crisis. *Int. Financ*, 16 (2), pp. 161-188.

Belloni, R. (2009), European integration and the Western Balkans: lessons, prospects and Obstacles.// *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11 (3), pp. 313-331.

Bekaert, G., Harvey, C.R., Lundblad, C.T., Siegel, S., (2014), *Political risk spreads*. Working Paper. National Bureau of Economic Research.

Bekaert, Geert, Campbell Harvey, Christian T. Lundblad, Stephan Siegel (2015), *Political Risk and International Valuation* Columbia Business School Research Paper No. 15-83. Dec 8.

Börzel, T.A., (2013), When europeanization hits limited statehood: The Western Balkans as a test case for the transformative power of Europe, in: *European Integration and Transformation in the Western Balkans: Europeanization or Business As Usual?* Taylor and Francis, pp. 173-184.

Clark E., Kassimatis, K., (2015), Macroeconomic effects on emerging-markets sovereign credit spreads, *Journal of Financial Stability*, 20 (C): 1-13.

Eftimoski D. (2018), An assessment of the dynamic effects of monetary policy in Macedonia, *Applied Economics Letters*, pp 1-7.

Ferrero, R. (2015), The EU approach to the Western Balkans: a security or political issue?// *Europolity*, 9(2), pp. 11-27.

Janus, T., Jinjara, Y., Uruyos, M. (2013), Sovereign default risk, overconfident investors and diverse beliefs: theory and evidence from a new dataset on outstanding credit default swaps, *Journal of Financial Stability*, 9, pp. 330-336.

Kaleshi, E. (2016), EU Perspective of Western Balkan Countries: The Case of Albania. *Dialog security*, pp. 321-334.

Kamhi, N., Vivek H.. Deheja, (2006), An Assessment of the Currency Board Regime in Bosnia and Herzegovina, *Emerging Markets Finance and Trade*, 42(6), 46-58.

- Kovačević, F., (2014), Montenegro's Political System. Academic Foresights, No. 10: January-April
- Kreso. A., Muratović, H., Rangelov-Jusović, R., Trbić, D., (2014), National Report – Bosnia and Herzegovina.
- Mancheva, G., (2016), Monetary policy in Albania 2006-2015, Economic alternatives, 4, pp. 461-474.
- Mancheva, G., (2015), Republic of Albania credit rating and public finance management strategy in the context of EU integration. In: The economy of Bulgaria and the European union: competitiveness and innovations, UNWE, pp. 889-894.
- Bakic-Haydenm, M., Hayden, R., (1992), Orientalist variations on the theme "Balkans": symbolic geography in recent Yugoslav cultural politics', Slavic Review, 51, pp. 1– 15.
- Rupnik, J. (2011), The Western Balkans and the EU: 'the hour of Europe'. European Union Institute for Security Studies, 126, p. 4.
- Shirley, J., Gedeon, Djonlagic, D., (2009), Monetary Policy in Bosnia and Herzegovina Under the Currency Board Regime. Eastern European Economics, 47(2), pp. 21-36.
- Vachudova, M., (2014), EU Leverage and National Interests in the Balkans: The Puzzles of Enlargement Ten Years On. Journal of Common Market Studies, 52(1), pp. 122-138.
- https://www.gfbv.de/fileadmin/redaktion/Reporte_Memoranden/2018/2018-05_Memorandum_Western-Balkans_STP.pdf
- http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/582009/EPRS_BRI%282016%29582009_EN.pdf

ПОЛИТИЧЕСКИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ В ПРОЦЕСА НА ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО ИМ КЪМ ЕС

Резюме

Студията представя резултатите от комплексно изследване с фокус върху държавите от Западните Балкани в политически, икономически и социален аспект, като поставя специален акцент върху общата среда на политически риск, в рамките на процеса по присъединяване към ЕС. За целите на анализа се прилага специално разработена модификация на добре познатия PEST анализ – т.нар. PES(I) анализ. Изследването обхваща период от 10 години (2007 г. – 2017 г.) и включва държавите Република Сърбия, Федерация Босна и Херцеговина, Република Черна гора, Република Северна Македония и Република Албания. Структурирано в три части: 1) представяне и обосновка на основните променливи на PES(I) анализа; 2) прилагане на PES(I) анализа върху данни страните от Западните Балкани и интерпретация на данните; 3) заключение. Направеният анализ показва, че присъединяването на държавите от Западните Балкани към ЕС е по-скоро политически, отколкото икономически въпрос. Освен това, очертава Република Албания като най-добре представящата се държава, бележеща най-голям напредък в икономически и политически план и генерираща най-ниски нива на политически риск. Докато смятаните за "лидери" Сърбия и Черна гора, изостават съществено от изследваните показатели и генерират значително по-високи нива на политически риск.

Ключови думи: политически риск, Западни Балкани, суверенни спредове, суверенен кредитен риск, кредитен рейтинг

JEL: F21, F36, F62, F63, F65, H11

POLITICAL AND ECONOMIC CHALLENGES OF THE WESTERN BALKANS IN THE EU ACCESSION PROCESS

Galya Mancheva*, Elena Simeonova**

Abstract

The study presents the results of a comprehensive study focusing on the political, economic and social aspects of the Western Balkan countries, with particular emphasis on the overall political risk environment within the EU accession process. For the purposes of the analysis, the well-known PEST analysis is modified to so-called PES (I) analysis. The survey covers a period of 10 years (2007-2017) and the countries of the Republic of Serbia, the Federation of Bosnia and Herzegovina, the Republic of Montenegro, the Republic of Northern Macedonia and the Republic of Albania of the Western Balkans. The report is structured into three parts: 1) presentation and argumentation of the main variables of the PES (I) analysis; 2) implementation of the PES (I) analysis for the Western Balkan countries and data interpretation; 3) conclusions.

The accession of the Western Balkans to the EU is a political rather than an economic issue. Moreover, the analysis shows that, from all the countries in the region, the Republic of Albania is best represented by making the most progress in economic and political terms and thus generating the lowest levels of political risk. While Serbian and Montenegrin leaders are "lagging behind", they are lagging behind the surveyed indicators and generating higher levels of political risk.

Key words: political risk, Western Balkans, sovereign spreads, sovereign credit risk, credit rating

JEL: F21, F36, F62, F63, F65, H11

* Galya Mancheva, PhD in political science, UNWE, Monetary and Economic Research Center, email: g.mancheva@abv.bg

** Elena Simeonova, Assoc. Prof. PhD, Department of Political Science, UNWE, email: esimeonova@unwe.bg